

**TYPLOGICKÉ SROVNÁNÍ PEČETÍ
ARCIBISKUPŮ PRAŽSKÝCH,
BISKUPŮ OLOMOUCKÝCH, LITOMYŠLSKÝCH
A VRATISLAVSKÝCH Z LET 1344 - 1421,
S DŮRAZEM NA IKONOGRÁFII**

Oldřich PAKOSTA

Zpracování příspěvku o pečetích arcibiskupů pražských, biskupů olomouckých, vratislavských a litomyšlských z let 1344 - 1421, tj. z období faktické existence litomyšlské diecéze, je úkol nelehký. Písemný materiál je totiž uložen v mnoha archívech České republiky, bohaté zastoupení lze předpokládat též v archívech zahraničních. Při zpracování příspěvku nebylo možné využít všeobecná kompendia a dílčí studie, neboť tyto pro období lucemburské v domácí literatuře absentují. Za využití sfragistického materiálu církevních fondů ve Státním ústředním archívu v Praze, v Moravském zemském archívu v Brně a ve Státním okresním archívu Svitavy se sídlem v Litomyšli se zdařilo shromáždit základní, avšak nikoli vyčerpávající srovnávací materiál, který byl doplněn o obrazové přílohy a popisy pečetí z edicí a z literatury.

Období vlády lucemburské dynastie v českých zemích se neslo ve znamení rozmachu církve jakožto opory královské moci. Biskupská, resp. arcibiskupská pečeť svým provedením a velikostí získala na reprezentativnosti a rozšířil se okruh uživatelů pečetí z řad nižšího kléru. U velkých pečetí¹⁾ se ustálil zašpičatěle oválný, mandorlovitý tvar. Velké pečeti dosahovaly v tomto období značných rozměrů - i více než 90 mm. Menší

1) Vocabulaire international de la sigillographie, Roma 1990. Tento mezinárodní slovník hodnotí pečeť velkou (le grand sceau) jako hlavní pečeť veřejné instituce či osoby, určenou k potvrzení písemností "nejsvětějších" a obecněji těch, kterými se prokazuje vlastní odpovědnost za věcný obsah (s. 58).

pečeti²⁾ okrouhlého tvaru nepřesáhly v průběhu 14. století velikostí průměr 40 mm. Menšího rozměru byly též sekretní pečeti³⁾, užívané zpravidla jako *contrasigillum*; měly rovněž okrouhlý tvar. Vedle těchto typů pečeti shledáváme ještě výslovně osobní pečeti zhotovované otiskem prstenu, pro které se užívá označení *signet*. Ty měly zpravidla oválný tvar. Užívaný pečetní vosk byl převážně červený, i když lze doložit velké i menší pečeti z přírodního vosku, a to u některých pražských arcibiskupů, pravidelně pak u vratislavských biskupů. Z hlediska způsobu připevňování pečeti k psací látce shledáváme, že většina pečeti je přivěšena na pergamenovém proužku, v ojedinělých případech na barevných hedvábných nebo konopných nitích. Dlužno dodat, že písemnosti nebyly vždy důsledně zpečetěny podle významu právního pořízení (zlistinění) adekvátními typy pečeti. Tzn., že u listin, jež měly být vzhledem ke své vypořádací hodnotě zpečetěny pečeti velkou, se objevuje buď pečeť menší, nebo dokonce v ojedinělých případech pečeť sekretní. Příčiny tohoto stavu je možné spatřovat jednak v tom, že v době vzniku příslušné písemnosti její vydavatel nemusil dosud velkou pečeti disponovat a užil proto pečeti elekční, menší či sekretní, jednak v tom, že v době vzniku příslušné písemnosti mimo sídlo preláta nemusil mít velkou pečeť s sebou a zpečetění provedl neadekvátním typem pečeti. Třeba říci, že zlistinění bylo i v takovýchto případech právně průkazné.

S odvoláním na chronologické vymezení sledované problematiky v letech 1344 - 1421 (tj. v době faktického trvání litomyšlské diecéze), se pokusím provést typologické srovnání a zhodnocení pečeti následujících arcibiskupů a biskupů:

a) arcibiskupové pražští - Arnošt z Pardubic (1344 - 1364), Jan V. Očko z Vlašimi (1364 - 1378), Jan VI. z Jenštejna (1379 - 1396), Olbram ze Škvorce (1396 - 1402), Zbyněk Zajíc z Hazmburka (1402 - 1411), Albík z Uničova (1412), Konrád z Vechty (1413 - 1431);

2) Tamtéž. Slovník zmiňuje pečeť menší, malou (*le petit sceau*) jako vedlejší pečeť veřejné instituce, právnícké osoby, která je určena obvykle k zpečetění obyčejných aktů, resp. těch písemností, které se týkají interních záležitostí; může sloužit jako *contrasigillum* či jako náhrada velké pečeti (s. 58).

3) Tamtéž. Sekretní pečeť (*le sceau du secret* nebo *sceau secret*) slovník definuje jako pečeť malých rozměrů, užívanou nositeli veřejné autority pro pečetění missivů nebo obecněji písemností, které se jich týkají obecně. Může sloužit také jako *contrasigillum* nebo jako pečeť náhradní, chybí-li velká (s. 59).

b) biskupové olomoučtí - Jan VII. Volek (1334 - 1351), Jan VIII. Očko z Vlašimi (1351 - 1364), Jan IX. ze Středy (1364 - 1380), Petr III. Jelito (1381 - 1387), Mikuláš z Rýzmburka (1388 - 1397), Jan X. Mráz (1397 - 1403), Ladislav, řečený Lacek z Kravař (1403 - 1408), Konrád II. z Vechty (1408 - 1413), Václav Králík z Buřenic (1413 - 1416), Jan XI. Železný (1418 - 1430);

c) biskupové litomyšlští - Jan I. Loucký (1344 - 1353), Jan II. ze Středy (1353 - 1364), Albert ze Šternberka (1364 - 1368), Petr Jelito (1368 - 1371), Albert ze Šternberka (1371 - 1380), Jan III. Soběslav (1380 - 1387), Jan IV. Železný (1388 - 1418), Aleš z Březí (1418 - 1421);

d) biskupové vratislavští - Přecлав z Pogorelly (1342 - 1376), **sedivakance** v letech 1376 - 1382, Václav /kníže slezský a lehnický/ (1382 - 1417), Konrád /kníže olešnický/ (1417 - 1447).⁴⁾

a) arcibiskupové pražští:

Arnošt z Pardubic (1344 - 1364) užíval během svého arciepiscopeátu - dle mých zjištění - celkem šest typů pečeti, z toho tři typy pečeti velké, jeden typ pečeti menší a dva typy pečeti sekretní. První typ velké pečeti Arnošta z Pardubic je doložitelný k roku 1344,⁵⁾ druhý typ k roku 1346,⁶⁾ třetí typ pro období let 1350 - 1358.⁷⁾ Ve všech třech případech se jedná o pečeti portrétní - pontifikální s erbovní výzdobou, u prvního a třetího typu s architektonickými prvky. Jedná se vždy o sedící žehnající postavu arciepiscopeovu s pontifikáliemi, tj. mitrou a palliem (u druhého typu ve tvaru písmene "Y", u třetího typu ve tvaru písmene "T") a berlou (u prvního typu se zavinutím směřujícím k postavě, u druhého typu vně postavy, u třetího typu je pastýřská hůl zakončena křížem). Heraldickou výzdobu na erbovních štítech tvoří heraldicky vpravo erb pražské arci-

4) **Gustav Friedrich**, *Rukověť křesťanské chronologie*, Praha 1934, s. 238, 241 - 242, 245, 256. Viz též **Hugo Weczerka**, *Handbuch der historischen Stätten Schlesiens*, Stuttgart 1977.

5) **Josef Dobiáš**, *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí*, Pelhřimov 1927, s. 484, obr. příl. tab. VII/5. Viz též **František Beneš**, *O pečetích arciepiscopea Arnošta z Pardubic*. In: *Pardubický kraj*, VI, 1958, s. 20, obr. příl.

6) **Josef Dobiáš**, cit. dílo s. 484, obr. příl. tab. VIII/1.

7) Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli (dále jen SOkA S) fond Archiv města Litomyšle (dále jen AML); odd. Ia - listiny, inv. č. 9, 12. AČK - edice faksimilií, III, sign. 379, tamtéž IV/2, sign. 666; **Josef Dobiáš**, cit. dílo, obr. příl. tab. VIII/2. Viz dále **Jirí Spěváček**, *Karel IV. Život a dílo*, Praha 1979, obr. 53. Viz též **Oldřich Pakosta**, *Církevní pečeti doby předhusitské z fondu Archiv města Litomyšle*, diplomová práce obhájená na filozofické fakultě Masarykovy univerzity, Brno 1992, s. mj. 128 - 130.

